

**ΧΩΡΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ
ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ:
ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ
ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ
ΣΤΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ**

Γ. Τσιλιμίγκας, Ι. Χωριανόπουλος, Σ. Κουκούλας, Θ. Μπαλατσός

Τμήμα Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, Λόφος Πανεπιστημίου, Μυτιλήνη 81100.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το άρθρο εξετάζει την μεταβολή των προτεραιοτήτων του χωρικού σχεδιασμού στις χώρες της ΕΕ ως προς το στόχο της στήριξης της ‘ανταγωνιστικότητας’ των πόλεων. Η αντιπαράβολή των γενικών τάσεων και των προτεραιοτήτων, για την διαχείριση των χωρικών ζητημάτων, μέσα από συντεταγμένες πολιτικές, αναδεικνύει την ιδιαιτερότητα που διαπιστώνεται σε πολλές εκφάνσεις της Ελληνικής περίπτωσης. Στο άρθρο ερμηνεύονται αδρομερώς οι κύριες αιτίες, όπως προκύπτουν από ιστορικές συγκυρίες και πολιτικές επιλογές, που δημιούργησαν και επέτρεψαν την αναπαραγωγή ενός ιδιαίτερου πλαισίου παραγωγής του χώρου, στηριζόμενο συστηματικά σε πρακτικές αυτενέργειας. Στο εμπειρικό τμήμα του άρθρου εξετάζονται τα Μεσόγεια της Αττικής. Αναδεικνύεται στην μελέτη περίπτωσης με χαρακτηριστικό τρόπο η αδυναμία του σχεδιασμού να ελέγξει τις χρήσεις γης όσον αφορά στην χωροθέτηση των επιχειρηματικών μονάδων. Με την χρήση Συστημάτων Γεωγραφικών Πληροφοριών ΣΓΠ καταγράφεται η εξέλιξη της διάχυσης στην χωροθέτηση των επιχειρηματικών μονάδων.

Λέξεις Κλειδιά: αστική διάχυση, χωρικός σχεδιασμός, ανταγωνιστικότητα, Αθήνα.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία εστιάζει σε δύο διαφορετικούς διαλόγους για την διαχείριση των μητροπολιτικών περιοχών, η σύνθεση των οποίων έχει σημασία στην κατανόηση της αδυναμίας του πλαισίου χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα να απαντήσει αποτελεσματικά στις σύγχρονες προκλήσεις, όπως διατυπώνονται στους στόχους για χωρική συνοχή (Territorial Agenda of the EU 2020). Ο πρώτος διάλογος αφορά στην «αστική ανταγωνιστικότητα» που τίθεται ως διακριτή προτεραιότητα του χωρικού σχεδιασμού και ο δεύτερος, αφορά στην «αστική διάχυση» που εξετάζεται ως η δυνατότητα αυτενέργειας στην δόμηση είτε με νόμιμες είτε με παράνομες διαδικασίες. Στην Ελληνική περίπτωση το συγκεκριμένο φαινόμενο λαμβάνει ιδιαίτερες διαστάσεις με κρίσιμες κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές συνέπειες, ενώ οι συντεταγμένες χωρικές πολιτικές συστηματικά είτε δεν επιλέγουν, είτε αδυνατούν να διαχειριστούν αυτή την πρακτική. Η συγκριτική ανάλυση της τυπικής πορείας της εξέλιξης των στόχων του χωρικού σχεδιασμού σε Ευρωπαϊκές χώρες αναδεικνύει την ιδιαίτερη διαδρομή της Ελληνικής περίπτωσης.

Το άρθρο οργανώνεται σε τρεις ενότητες. Στην πρώτη ενότητα εξετάζεται η σημασία της αστικής ανταγωνιστικότητας ως προτεραιότητας στην διαδικασία του χωρικού σχεδιασμού. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 παρατηρείται η γενικότερη τάση αποδιάρθρωσης των μεταπολεμικών δομών χωρικής παρέμβασης, που ως στόχο είχαν την ισόρροπη ανάπτυξη του συνόλου της εδαφικής επικράτειας των χωρών. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, τα εθνικά χωρικά συστήματα σχεδιασμού αποδομούν σταδιακά την «καθολικότητα» ως πρότυπο παρέμβασης στον εθνικό χώρο. Στο πλαίσιο αυτό, υποβαθμίζεται η ένταση της στήριξης για τις «μειονεκτικές» αναπτυξιακά περιοχές, και προκρίνεται η ανάπτυξη των μητροπολιτικών εκείνων περιφερειών που θεωρούνται ότι χαρακτηρίζονται από συγκεκριμένα συγκριτικά πλεονεκτήματα, ικανά να ανταποκριθούν στο ανταγωνιστικότερο οικονομικό περιβάλλον που εδραιώνεται. Στην δεύτερη ενότητα παρατίθενται στοιχεία για την εξέλιξη των εργαλείων και των προτεραιοτήτων του χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα, εξετάζοντας κύρια γεγονότα με χωρικές επιπτώσεις από την περίοδο της μεταπολίτευσης. Εξετάζεται η παράλληλη διαδρομή της ελληνικής περίπτωσης. Οι προτεραιότητες χωρικού σχεδιασμού κατέληξαν στις ίδιες επιλογές, αλλά μέσα από μια ιδιαίτερα διαφορετική διαδρομή, που ερμηνεύεται από πολιτικές και ιστορικές ιδιαιτερότητες.

Στο εμπειρικό μέρος του άρθρου, καταγράφεται η διαχρονική εξέλιξη της χωροθέτησης των επιχειρηματικών μονάδων στα Μεσόγεια της Αττικής και τεκμηριώνεται η δυσκολία του μητροπολιτικού σχεδιασμού να ελέγξει την “αυθόρμητη” χωροθέτηση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στην περιοχή των μεσογείων. Με τη βοήθεια ΣΓΠ καταγράφεται και σχολιάζεται η κατανομή τους στο χώρο, όπως αυτή εξελίσσεται κατά την περίοδο 1997-2010. Καταλήγουμε συμπερασματικά ότι οι τρέχουσες κατευθύνσεις του χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα, αντανakλούν μια πορεία εξέλιξης που αδυνατεί να προωθήσει τον αμφιλεγόμενο στόχο της χωρικής «ανταγωνιστικότητας» με επαρκείς όρους, αφήνοντας πολλά περιθώρια σε “αυθόρμητες” χωροθετήσεις με ιδιαίτερο κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό κόστος, που κυρίως απαντούν σε ατομικές στρατηγικές και εξυπηρετούν πρακτικές κερδοσκοπίας στην γη.

2. ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΩΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Η ‘ανταγωνιστικότητα’ των πόλεων αποτελεί μια σχετικά πρόσφατη πολιτική προτεραιότητα, παρότι έχει ήδη σημαδέψει τις αναπτυξιακές διαδρομές των Ευρωπαϊκών μητροπολιτικών, κυρίως, περιοχών. Η αστική ‘ανταγωνιστικότητα’ εμφανίζεται ως πολιτική επιλογή τη δεκαετία του 1970, ως απάντηση στην ταυτόχρονα εξελισσόμενη παγκόσμια οικονομική κρίση (Johhston, 1985). Η αυξανόμενη επιρροή του συγκεκριμένου προτύπου χωρικής παρέμβασης οδηγεί, τις επόμενες δεκαετίες, στην αποδόμηση του κυρίαρχου μεταπολεμικού χωρικού πολιτικού διακυβεύματος, στόχος του οποίου ήταν η ισόρροπη ανάπτυξη του συνόλου της επικράτειας των Ευρωπαϊκών κρατών (Healey, 2004). Ο τρόπος εξέλιξης της διαδικασίας αυτής αντανakλά τις ιδιαιτερότητες της χωρικής πολιτικής του εκάστοτε εθνικού πλαισίου. Η σχετική βιβλιογραφία, όμως, αναδεικνύει την ύπαρξη μιας κοινής Ευρωπαϊκής τάσης, η οποία χαρακτηρίζεται από δύο διακριτά στάδια εξέλιξης:

A) Η περίοδος της δεκαετίας του 1980, η οποία σημαδεύεται από τη βαθμιαία κατάργηση των δομών εκείνων που αμφισβητούσαν το στόχο της χωρικής συνοχής τη μεταπολεμική περίοδο. Το κύμα κατάργησης των Μητροπολιτικών διακυβερνητικών αρχών που παρατηρείται τη συγκεκριμένη περίοδο σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες αποτελεί παράδειγμα της τάσης αυτής (Brenner, 2004).

B) Η στροφή του χωρικού σχεδιασμού, τη δεκαετία του 1990, προς τη στήριξη

συγκεκριμένων μητροπολιτικών περιοχών, προβαλλομένων ως «μηχανών» ανάπτυξης του συνόλου της χώρας (Bozzi, 1995). Η στήριξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων των περιοχών αυτών γίνεται μέσα από κρατικά χρηματοδοτούμενες παρεμβάσεις μεγάλης κλίμακας, κυρίως σε έργα υποδομών. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αυτής, τα υφιστάμενα πλαίσια χωρικής ρύθμισης των περιοχών αυτών αναστέλλονται ή και καταργούνται (Swyngedouw et al. 2002). Στα θετικά της προσέγγισης σημειώνεται η οικονομική ανάπτυξη των υπό στήριξη περιοχών. Η διαφοροποίηση των περιοχών μιας χώρας, όμως, στη βάση των συγκριτικών τους πλεονεκτημάτων, εκκινεί μια διαδικασία απορρύθμισης του εθνικού χώρου που υποσκάπτει, μακροπρόθεσμα, την ευρύτερη αναπτυξιακή προοπτική (Brenner, 2004). Η ελληνική περίπτωση χωρικού σχεδιασμού, όπως υποστηρίζεται, ακολούθησε διαφορετική διαδρομή: οι χωρικές πολιτικές και τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν δεν διατύπωσαν ούτε υπηρέτησαν με συνέπεια σαφείς πολιτικούς στόχους και προτεραιότητες αφήνοντας συστηματικά σημαντικά περιθώρια αυτενέργειας.

3. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Η εξέλιξη του αστικού χώρου της Ελλάδας εμφανίζει δομικές διαφοροποιήσεις από την τυπική Ευρωπαϊκή περίπτωση. Η αστικοποίηση στην Αθήνα δεν συνδέθηκε με την εκβιομηχάνιση, στον βαθμό που αυτό συνέβη σε άλλες χώρες της Ευρώπης, κυρίως λόγω του διαφορετικού χαρακτήρα διάρθρωσης των παραγωγικών δομών και σχέσεων (Leontidou, 1990). Η συγκέντρωση στα μεγάλα αστικά κέντρα στηρίχθηκε στην εσωτερική μετανάστευση λόγω των ιδιαίτερων ιστορικών και πολιτικών συνθηκών της μεταπολεμικής περιόδου. Η διαδικασία της αστικοποίησης συνέβαλε στην αποδόμηση της υπαίθρου μέσα από την συστηματική απομύζηση του εργατικού δυναμικού, που οδήγησε στην οριστική απορύθμιση του ισορροπημένου οικιστικού δικτύου της προπολεμικής περιόδου. (Καρύδης, 2006). Η διαδικασία της αστικής μεγέθυνσης της περιόδου δεν στηρίχθηκε σε συντεταγμένες διαδικασίες, ελεγχόμενες από το κεντρικό κράτος, άλλα σε πρακτικές αυτοστέγασης.

Ουσιαστική μεταβολή για την αντίληψη του χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα και η ευρεία αποδοχή της σημασίας του πολιτικά διατυπώνεται στην περίοδο της μεταπολίτευσης. Είχε ήδη γίνει κατανοητό, στην βάση των δυσλειτουργιών που είχαν προκύψει, ότι με το διάταγμα του '23 προωθείται με υπερβολικούς όρους η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων χωρίς να υπολογίζονται οι κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές προεκτάσεις της επιλογής αυτής (Καρύδης, 2006). Η βάση αυτού του αιτήματος τίθεται στο Σύνταγμα του 1975, στο άρθρο 24 του οποίου ορίζεται ότι η προστασία, του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους και διατυπώνονται κατευθύνσεις για τον χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό (Γιαννακούρου, 2004).

Στις αρχές του 1980 ο σχεδιασμός αποτελεί σαφή πολιτική προτεραιότητα (τουλάχιστον σε επίπεδο προθέσεων). Με την θεσμοθέτηση του ν. 1337/1983, που ήταν και η κυριότερη ρύθμιση της περιόδου, ο σχεδιασμός κατοχυρώνει τον δημόσιο χαρακτήρα του (Γιαννακούρου, 2004). Δρομολογείται η Επιχείρηση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης (ΕΠΑ) και εκπονούνται Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια (ΓΠΣ) για όλες σχεδόν τις μεγάλες ελληνικές πόλεις. Παράλληλα με τις ουσιαστικές θεσμικές ρυθμίσεις της περιόδου συντελείται και ουσιαστική μεγέθυνση των πόλεων. Το πλαίσιο σχεδιασμού και οι αποσπασματικές χωρικές πολιτικές, όπως έχουν προσδιοριστεί, δημιουργούν σημαντικά περιθώρια αυτενέργειας στην παραγωγή οικιστικού αποθέματος, είτε σε περιοχές εκτός σχεδίου είτε εντός των πόλεων. Η προέκταση των οικοδομικών μεγεθών στην πολεοδομία δεν αποτέλεσε ποτέ σημείο ελέγχου, με αποτέλεσμα την συστηματική διχοτόμηση ανάμεσα στην δομή (κέλυφος) και στην λειτουργία του κτιρίου (Καρύδης, 2006). Το αποτέλεσμα αυτής της πρακτικής είναι η δημιουργία δυσλειτουργιών στον αστικό χώρο (συγκρούσεις ΧΓ, υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας κλπ). Η λειτουργική ειδίκευση στον αστικό χώρο

στην Ελλάδα κατευθύνεται κυρίως από ιδιωτικές επιλογές στο πλαίσιο λειτουργίας του μηχανισμού της αγοράς. Αυτό από την μία δημιουργεί δυσλειτουργίες στον αστικό χώρο και φαινόμενα κερδοσκοπίας από την άλλη, όμως συμβάλει σε ένα λειτουργικό εμπλουτισμό και ακυρώνει την μονοτονία που συνοδεύει την λειτουργική υπερσυγκέντρωση (Καρύδης, 2006).

Τα κρίσιμα προβλήματα και οι σημαντικές δυσλειτουργίες που χαρακτηρίζουν τις ελληνικές πόλεις και τις περιαστικές ζώνες επιχειρείται να ρυθμιστούν με το διάδοχο θεσμικό πλαίσιο, τον ν. 2508/97. Αποτελεί το γενικό πλαίσιο για το σύνολο των νόμων και των ρυθμίσεων πολεοδομικού χαρακτήρα που αφορούν στην οργάνωση και ανάπτυξη των πόλεων και των οικισμών της χώρας. Σκοπός του πλαισίου είναι η αναβάθμιση του οικιστικού περιβάλλοντος, εξασφαλίζοντας την βιωσιμότητα των οικισμών και της ευρύτερης περιοχής τους. Η μελέτη περίπτωσης των Μεσογείων όσον αφορά στην χωροθέτηση των παραγωγικών μονάδων αναδεικνύει την αδυναμία του πλαισίου σχεδιασμού να διασφαλίσει την εφαρμογή συγκεκριμένων πολιτικών χωροθέτησης, προωθώντας και ζητήματα ανταγωνισμού. Οι πρακτικές αυτενέργειας φαίνεται να είναι κυρίαρχες στην επιλογή τόπου εγκατάστασης, επιτρέποντας τη διάχυση των παραγωγικών μονάδων στον χώρο στο πλαίσιο ατομικών στρατηγικών.

4. ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΣΤΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ

Τα Μεσόγεια μέχρι την δεκαετία του '90 διατηρούσαν τον αγροτικό τους χαρακτήρα. Εξαίρεση αποτέλεσαν οι παράκτιοι οικισμοί, οι οποίοι ήδη από την δεκαετία του '80 συστηματικά αποτέλεσαν προορισμό ανάπτυξης παραθεριστικής κατοικίας. Οι ορεινοί όγκοι του Υμηττού και της Πάρνηθας και οι περιορισμένες υποδομές διασύνδεσης απέτρεψαν για δεκαετίες την επέκταση της πόλης της Αθήνας ανατολικά, «προφυλάσσοντας» την πεδιάδα των Μεσογείων από την οικιστική ανάπτυξη (Παγώνης et al., 2009). Η χωροθέτηση του διεθνούς Αεροδρομίου και η ολοκλήρωση των υποστηρικτικών υποδομών της Αττικής οδού και του προαστιακού σιδηρόδρομου πριν τους Ολυμπιακούς αγώνες του 2004, διαφοροποίησαν με καθοριστικούς όρους την συνολική γεωγραφία της μητροπολιτικής περιοχής των Αθηνών, πυροδοτώντας την έντονη οικιστική ανάπτυξη και στην περιοχή των Μεσογείων. Το πλαίσιο σχεδιασμού και οι χωρικές πολιτικές όπως εφαρμόστηκαν δεν μπόρεσαν να αναχαιτίσουν την δυναμική της εκτός σχεδίου δόμησης (Παγώνης et al., 2009, Chorianoopoulos et al., 2010). Στην μελέτη περίπτωσης καταγράφουμε την χωροθέτηση των παραγωγικών μονάδων στα μεσόγεια, απεικονίζοντας την πυκνότητα κατανομής των μονάδων¹ σε δύο χρονικές περιόδους (Χάρτης 4.1). Η διάσπαρτη κατανομή τους δημιούργησε χώρους που χαρακτηρίζονται συστηματικά από τρεις κύριες ομάδες ζητημάτων χωρικού χαρακτήρα.

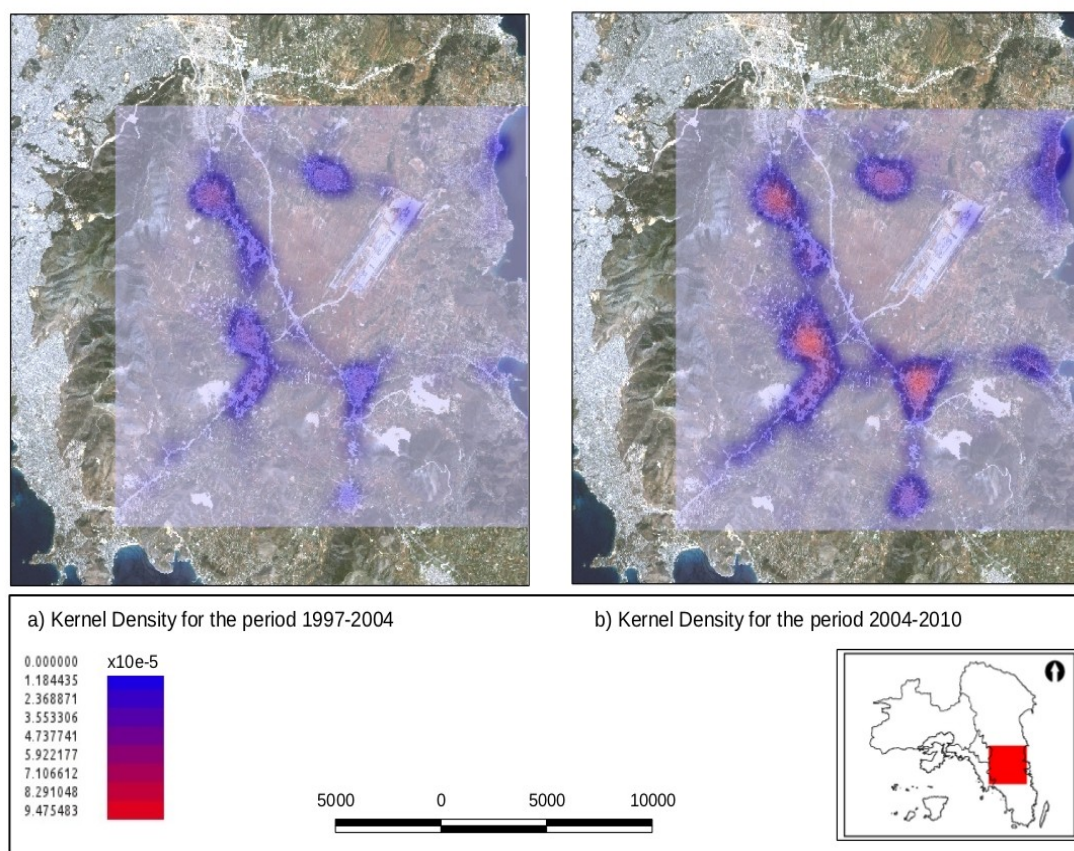
Α. Δημιουργούνται περιοχές με μεγάλα λειτουργικά κόστη, περιορισμένης ποιότητας υποδομές και μονάδες κοινωνικών εξυπηρετήσεων. Οι επιχειρηματικές μονάδες επιλέγουν την εγκατάστασή τους κυρίως κατά μήκος των αξόνων, δημιουργώντας θύλακες «Ταινιακής» ανάπτυξης (Χάρτης 4.1). Αυτή η πρακτική επιβαρύνει αφενός, την φέρουσα ικανότητα των δρόμων και δημιουργεί αφετέρου, σημαντικές δυσκολίες στην προοπτική μελλοντικών διαπλατυνσεων, αφού η εξασφάλιση της απαιτούμενης γης μέσα από απαλλοτριώσεις συνεπάγεται όχι μόνο μεγάλο κόστος αλλά και αντιδράσεις από την τοπική κοινωνία.

Β. Δημιουργούνται πιέσεις ρύπανσης, μόλυνσης, και οχλήσεων. Το πρόβλημα είναι σημαντικό αφενός, λόγω της διασποράς του φορτίου, που δυσκολεύει την διαχείρισή του και αφετέρου λόγω της έλλειψης των απαραίτητων υποδομών υποστήριξης (πχ αποχετευτικού δικτύου). Σημαντικές είναι και οι πιέσεις που αναπτύσσονται στα περιαστικά δάση λόγω της προσδοκίας που δημιουργείται για οικιστική επέκταση σε αυτά. Πιέσεις για οικιστική ανάπτυξη αναπτύσσονται και στην πολύτιμη περιαστική γεωργική γη καθώς και στην γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας, η οποία αν και ήδη από τον ν. 1337/83

¹Kernel, μη παραμετρική εκτίμηση της έντασης με χρήση συναρτήσεων πυρήνα

αποτελεί αντικείμενο προστασίας, ακόμα δεν έχει συστηματικά προσδιοριστεί επί του εδάφους για το σύνολο της επικράτειας και αντιμετωπίζεται στο πλαίσιο του σχεδιασμού κατά περίπτωση.

Γ. Τέλος δημιουργείται σημαντική υποθήκη για το οικιστικό μέλλον της περιοχής. Το κόστος μελλοντικής πολεοδόμησης των ήδη διαγραφόμενων με πρακτικές αυτενέργειας οικιστικών χώρων είναι αυξημένο αφού πρέπει να εξασφαλιστεί ο απαραίτητος δημόσιος και κοινόχρηστος χώρος σε ήδη διαμορφωμένους οικιστικά θύλακες. Εκτός του αυξημένου κόστους πολεοδόμησης οι λύσεις που προκύπτουν είναι περιορισμένης «αρτιότητας». Η πολεοδόμηση κατευθύνεται από διαδικασίες που «de-facto» προκύπτουν από τις ανάγκες που δημιουργούνται στους ήδη διαμορφωμένους οικιστικά θύλακες της εκτός σχεδίου δόμησης, ως ένας ιδιότυπος μηχανισμός «...υποκατάστασης του κλασσικού κράτους πρόνοιας» στην παραγωγή οικιστικού χώρου (Οικονομου, 2004).

Χάρτης 4.1 Χωροθέτησης των επιχειρήσεων. Ανάλυση πυκνοτήτων Kernel.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι διαδικασίες και οι επιπτώσεις της σχετικά πρόσφατης πολιτικής χωρικού ανταγωνισμού στην Ελλάδα δεν διαφέρει, σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο, από την τυπική ευρωπαϊκή διαδρομή. Η στήριξη της Αθήνας ως «μοχλού» ανάπτυξης της χώρας βελτίωσε τους οικονομικούς δείκτες της πρωτεύουσας, εντείνοντας ταυτοχρόνως τις διαπεριφερειακές ανισότητες (OECD, 2011). Κατά τη διάρκεια αυτής της πορείας, η εφαρμογή του θεσμοθετημένου πλαισίου χωρικού σχεδιασμού στην μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας υπήρξε ιδιαίτερα χαλαρή, αντιθέτως με το κανονιστικό, αυστηρού χαρακτήρα θεσμοθετημένο πλαίσιο. Τα σημαντικά περιθώρια αυτενέργειας στην οικιστική ανάπτυξη είτε με νόμιμες, είτε με παράνομες διαδικασίες, υποκατέστησαν σε μεγάλο βαθμό τις ατροφικές πολιτικές σχεδιασμού. Με αυτόν τον τρόπο σκιαγραφείται η ιδιαίτερη διαδρομή της εξέλιξης της μητροπολιτικής περιοχής της Αθήνας.

Το πλαίσιο του σχεδιασμού όπως οργανώνεται από το ΡΣΑ (ν. 1515/85) και η θεσμοθέτηση της ΖΟΕ το 2003 δεν μπόρεσαν να θέσουν ένα ουσιαστικό πλαίσιο διαχείρισης του χώρου και σε συνδυασμό με την έλλειψη συστηματικού, συνολικού ελέγχου έγκρισης χωροθέτησης, επετράπη η άναρχη αστική εξάπλωση, υποθηκεύοντας έτσι τη λειτουργικότητα των επιχειρήσεων και τις μελλοντικές αναπτυξιακές προοπτικές της περιοχής. Η χωροθέτηση των επιχειρηματικών μονάδων συστηματικά εξελίσσεται εκτός εξειδικευμένων υποδοχέων (Χάρτης 4.1) ακολουθώντας ατομικές στρατηγικές και πρακτικές κερδοσκοπίας στην γη. Το μέγεθος και η διάχυσή της συμβάλει στην ουσιαστική υποβάθμιση της πεδιάδας των Μεσογείων με ιδιαίτερες κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές συνέπειες.

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Bozzi C, 1995 "Policies for territorial competition: The case of Milan", in Territorial Competition in an Integrating Europe Eds P Cheshire, I Gordon (Avebury, Aldershot) pp. 267–294
2. Brenner N, 2004 New State Spaces: Urban Governance and the Rescaling of Statehood (Oxford University Press, New York)
3. Chorianopoulos, I. Pagonis, T. Koukoulas, S. Drymoniti, S. 2010 Planning, competitiveness and sprawl in the Mediterranean city: The case of Athens. Cities 27(4) pp. 249-259.
4. Healey P, 2004, "The treatment of space and place in the new strategic spatial planning in Europe" International Journal of Urban and Regional Research 28(1) pp.45-67
5. Johnston RJ, 1985, "Local government and the state", in Progress in Political Geography Ed Pacione M (Croom Helm Ltd., Kent) pp 152-176
6. Leontidou, L. 1990 / 2006 (2nd edn). The Mediterranean city in transition: Social change and urban development. Cambridge University Press.
7. OECD, 2011 OECD Regional Outlook 2011: Building Resilient Regions for Stronger Economies (OECD Publishing) pp. 250-251
8. Swyngedouw E, Moulaert F, Rodriguez A, 2002, "Neoliberal urbanization in Europe: Large-scale urban development projects and the new urban policy" Antipode 34 (3) pp. 542-577
9. Territorial Agenda of the European Union 2020. «Towards an Inclusive, Smart and Sustainable Europe of Diverse Regions ». 2011.
10. Γιαννακούρου Τ. 2004. "Το θεσμικό πλαίσιο του σχεδιασμού των πόλεων στην Ελλάδα: Ιστορικές μεταμορφώσεις και σύγχρονα αιτήματα" στο Δ. Οικονόμου, Γ. Πετράκος, 2004 Η ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων: Διεπιστημονικές προσεγγίσεις αστικής ανάλυσης και πολιτικής. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας - Gutenberg, Βόλος, σελ. 457-480.
11. Καρύδης Δ. 2006. Τα επτά βιβλία της πολεοδομίας. Αθήνα, Εκδόσεις Παπασωτηρίου. σελ. 258, 284, 271-273
12. Οικονόμου Δ. 2004. Η πολεοδομική Πολιτική στην Ελλάδα: Δομικά χαρακτηριστικά και τάσεις. Στο Οικονομου Δ., Σαρηγιάννης Γ., Σερρας Κ., 2004, Πόλη και χώρος απο τον 20^ο στον 21^ο αιώνα. Αθήνα, Εκδόσεις, Μέμφις. σελ. 371-382.
13. Παγώνης, Θ. Χωριανόπουλος, Ι. και Κουκούλας, Σ. "Ανταγωνιστικότητα και αστική διάχυση: Αντιφατικές όψεις της αστικής πολιτικής στη μετά-ολυμπιακή Αθήνα". Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Πολιτικής. Βόλος, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Τόμος 2 σελ. 817- 826.